

Список використаної літератури

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Іванець О. М. Межі судової влади в реалізації механізму стримувань та противаг // Університетські наукові записки. 2014. № 4(52). С. 30–35.
3. Оніщук М. В. Система стримувань і противаг в українській моделі організації влади: проблеми і шляхи вдосконалення // Часопис Київського університету права. 2012. № 3. С. 91–95.
4. Придачук О. А. Судова влада в системі розподілу влад // Європейські перспективи. 2013. № 9. С. 172–176.
5. Шатіло В. Стимування і противаги у механізмі державної влади України: теоретичні та прикладні аспекти // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2013. № 2 (96). С. 41–44.

СУДОВА ГІЛКА ВЛАДИ ЯК ЗАСІБ РІВНОВАГИ У МЕХАНІЗМІ ДЕРЖАВИ

Манелюк Ю. М., кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних технологій ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Метою судової влади є вирішення та врегулювання конфліктів між людьми та державно-правовими інститутами за допомогою правових методів, стримування інших гілок влади. Отже, судова гілка влади має бути незалежною від політичних уподобань чи пріоритетів. Судова влада може існувати лише в умовах правової держави, в якій повністю забезпечується принцип поділу влади. Варто сказати, що поділ влади – це система організації і функціонування державної влади, в якій функції законодавчої, виконавчої і судової влади здійснюються різними державними органами. Метою поділу влади є виключення можливості зосередження усієї влади в руках одного органу чи особи.

Реалізація принципу поділу влади передбачає обмеження державної влади з метою захисту суверенітету, збереження прав і громадян. Поділ влади повинен забезпечувати рівновагу владних повноважень, застерігати від диктатури свавілля. У реалізації принципу поділу влади важливу роль відіграє система стримування і противаг. Розробники доктрини поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову гілки влади наголошували на гарантіях законності і порядку в державі. Дж. Локк та Ш. Л. Монтеск'є наголошували на особливому місці судової влади у даній системі. Ш. Л. Монтеск'є виділяв такі ознаки судової влади: незалежність, законність та справедливість. На сьогодні справедливість можна розуміти як умотивованість та неупередженість рішень.

Судова влада повинна обмежуватися правом і законом та здійснювати свою діяльність у встановлених Конституцією межах. Отже, реальні межі діяльності судової влади у відносинах з іншими гілками влади закріплені у Конституції.

Правосуддя в Україні здійснюється судом як носієм судової влади за допомогою конституційного, цивільного, адміністративного, господарського та кримінального судочинства. Конституційні основи судочинства проявляються у завданнях і принципах Конституції. Конституція України закріплює пріоритетну мету правосуддя – захист прав і свобод людини і громадянина [1, розділ VIII].

Чинне законодавство України засвідчує єдність судової системи, незважаючи на існування організаційно самостійних систем загальної юрисдикції. Проте загальний обов'язок судів щодо захисту прав і свобод громадянина об'єднує всі ланки судової влади.

Виключність судової влади полягає в тому, що жоден з органів державної влади не може приймати на себе компетенцію судів. Також у тому, що жодне прийняте судом рішення не може бути зміненим або скасованим будь-яким державним органом. Незважаючи на те, що судова влада є незалежною, вона повинна бути обмеженою законодавчими рамками.

Особлива роль суду у механізмі держави та системі стримування і протидії полягає в тому, що лише органи судової влади здійснюють правосуддя. Одночасно суд виступає як своєрідне протиставлення двом іншим гілкам влади.

Важливим є те, що судова гілка влади, керуючись принципом рівності всіх громадян перед законом, шляхом здійснення конституційного нагляду, стримує інші гілки влади.

У сучасних умовах можна спостерігати те, як судова гілка влади може виступати посередником у суперечках між іншими двома гілками влади, оскільки і виконавча, і законодавча влади мають діяти згідно із законодавством.

У взаємодії з іншими гілками влади судова влада повинна бути самостійною і сильною, добре підготовленою професійно, організаційно забезпеченою, наділеною високим статусом і діяти у процесуальному порядку, утверджуючи ідеї справедливості [2].

28 червня 1996 р. Верховна Рада другого скликання прийняла Конституцію, у якій вже тоді у ст. 6 було закріплене рівноправне становище вищезгаданих гілок влади [1, ст. 6.]. Однак історія судоустрою починається раніше – із прийняттям ВРУ 22 квітня 1992 р. «Концепції судово-правової реформи України». Так безпосередній об'єкт цього дослідження розпочав свій шлях становлення як однієї з фундаментальних структур державної влади.

Зрозуміло, що судова система – явище не з нових, однак, розглядаючи його у контексті відносно молодого країни, одразу помічаємо суттєві відмінності у функціонуванні сучасної судової системи України із радянським зразком. Першою і однією із найважливіших розбіжностей є демократизація українського суспільства, що вплинуло і на сутність ряду прийнятих у 90-ті роки законів, таких як «Про статус суддів», «Про органи суддівського самоврядування», «Про кваліфікаційні комісії, кваліфікаційну атестацію і дисциплінарну відповідальність суддів» та ін.

Із прийняттям Конституції постала потреба у створенні Конституційного Суду, що було унормовано у 1996 р., щоправда, прийнятий Закон мав суттєвий недолік – він не визначав роль Конституційного Суду у системі органів

державної влади. Дане питання лишалося відкритим аж до 2002 р. Врешті, 7 лютого 2002 р. було прийнято Закон «Про судоустрій України». Ним фактично завершилася судова реформа та визначилося місце Конституційного Суду як вищої інстанції для вирішення питань конституційного значення. Даний суд не розглядається на рівні з іншими складовими судової системи, натомість є відокремленою інстанцією для справ виключно конституційної юрисдикції. Закон мав певні недоліки, що вилилися у ряд невирішених питань:

- доступності правосуддя;
- підвищення соціальної ефективності правосуддя;
- розвитку адміністративного судочинства;
- забезпечення незалежності суду.

Вищезгадані «пункти» згодом привели до впровадження нових судових реформ та прийняття нових законів, зокрема, Закону «Про судоустрій і статус суддів», прийнятого у 2010 р. Однак, як зазначалося у підзаконних актах, прийнятих пізніше: *«Завданням подальшого розвитку правосуддя є реальне утвердження верховенства права у суспільстві і забезпечення кожній людині права на справедливий судовий розгляд у незалежному та неупередженому суді»* [2], з чого робимо висновок, що на момент опублікування положення (грудень 2012 р.) судова система в Україні ще не могла похвалитися достатньою самостійністю, відокремленістю та демократизацією, щоб її інстанції могли виконувати свої функції на належному рівні.

Про що б це могло свідчити? Однозначно, про нову хвилю судових реформ. Визначною стала, зокрема, реформа 2014 р. Вона зросла на ґрунті, підготовленому Революцією Гідності як відповідь на протест народу проти застарілого правопорядку (якщо оцінювати даний конкретний аспект ситуації).

У ході реформи було внесено зміни як до Закону «Про судоустрій і статус суддів», так і до Конституції України [3]. Основні зміни визначалися наступним чином:

- було розглянуто питання про призначення та усунення з посту суддів;
- скорочено судову систему до трьох рівнів (перший рівень – місцеві та окружні суди, другий – апеляційні суди, третій – Верховний Суд);
- створено Вищу кваліфікаційну комісію суддів, що розглядала рівень компетентності кандидатів на посаді;
- введено «адвокатську монополію», що означало, що права людини в суді міг відстоювати тільки безпосередньо адвокат, а не будь-який юрист;
- перехід від паперового до електронного судочинства.

Реформа не пройшла безслідно. В ході її впровадження рівень довіри населення до суддів зріс із 5 до 12% впродовж 2015–2017 років [3].

Однак попри певні успіхи даної реформи, нова влада жадає впровадження нових правил у питанні реформування судоустрою. 23 листопада 2020 р. Офіс Президента заявив, що він завершує підготовку законопроектів, щоб подати їх на розгляд Президенту. *«На зустрічі зазначили, що ця робоча група має стати єдиним консолідованим центром обговорення та напрацювання шляхів подальшого розвитку законодавства у сфері правосуддя»* [4]. Наразі лишається

спостерігати за черговими спробами змінити Конституцію та закони нашої країни, сподіваючись на їх успішність.

Отже, в правовій державі судова гілка влади одночасно виступає як спосіб захисту прав і свобод людини та як засіб рівноваги між гілками державної влади. В сучасній державі судова влада виступає перепорою для беззаконня та протиставлення інших гілок влади. Не варто забувати про те, що домінантність судової влади над іншими може бути небезпечною (наприклад, безконтрольність або свавілля). Парламент і президент наділені можливістю визначати склад судових органів, строк повноважень. Роль та місце судової влади в системі стримування та противаг визначається двома групами факторів, одні з яких надають можливість судовій контролювати діяльність законодавчої та виконавчої влад, а інші – ставлять судову владу в залежність від інших двох гілок влади. Якщо дії трьох гілок влади працюють раціонально та збалансовано, то система стримування і противаг працює ефективно.

Список використаної літератури

1. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>.
2. Стратегічний план розвитку судової влади України на 2013–2015 роки. URL: <https://court.gov.ua/userfiles/83stratplan.pdf>.
3. Реформа судової влади: продовжити не можна зупинити. URL: https://sud.ua/ru/news/blog/141984-reforma-sudovoyi-vladi-prodovzhiti-ne-mozhna-zupiniti?fbclid=IwAR0Kz7slsK3A-eMkaL1rM5Et85ef5WOHvyzXdHNYkmWSx257osO12gvH_ks.
4. Судова реформа: в ОП завершують підготовку законопроектів, щоб подати їх на розгляд Зеленському. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3141681-sudova-reforma-v-op-zaversuut-pidgotovku-zakonoproektiv-sob-podati-ih-na-rozglad-zelenskomu.html>.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗУМІННЯ ЮРИДИЧНОГО ТЕРМІНА «ВЗАЄМОДІЯ»

Островський С. О., кандидат юридичних наук, заступник начальника кафедри забезпечення державної безпеки Київського факультету Національної академії Національної гвардії України

Сучасна наукова література не має чіткого уявлення щодо розуміння поняття взаємодії та, відповідно, взаємодії правоохоронних органів, тобто комплексно проблема координації та взаємодії розроблена в науковій літературі ще недостатньо.

У працях А. А. Аксьонова, К. К. Єрмакова, В. М. Шванкова розкрито окремі аспекти цієї проблеми, але в них відсутнє єдине і ясне уявлення про зміст та сутність детермінації взаємодії.